

Ю. М. Марчук,
к. с.-госп. н., завідувач кафедри ботаніки, дендрології та лісової селекції,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

DOI: 10.32702/2306-6806.2018.12.35

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Yu. Marchuk,
Candidate of agricultural Sciences, head of the Department of botany,
dendrology and forest selection, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

FINANCIAL AND ECONOMIC MECHANISM OF NATURE MANAGEMENT: INSTITUTIONAL FOUNDATIONS OF INVESTMENT ACTIVITIES

У статті розкриваються сутнісні характеристики формування фінансово-економічного механізму на різних таксономічних рівнях, а також виокремлюються його основні складові (фінансово-кредитна та бюджетно-податкова). Встановлено, що формування фінансово-економічного механізму природокористування відзначається комплексом особливостей та супроводжується численними інституціональними обмеженнями, які пов'язані з домінуванням державної форми власності на природні та природно-господарські активи, нецільовим використанням акумульованих в бюджетах різного рівня природно-ресурсних платежів, а також залишковим характером фінансування природоохоронних проектів суб'єктами великого бізнесу. На основі аналізу динаміки надходжень рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів до Зведеного бюджету України та видатків на охорону навколишнього середовища з державного та місцевих бюджетів виявлено, що має місце значний розрив між бюджетним ефектом від господарського використання природно-ресурсного потенціалу і величиною фінансування капітальних інвестицій та поточних витрат на природоохоронну діяльність за рахунок бюджетних джерел. Обґрунтовано, що підвищення рівня інвестиційної активності держави, регіонів та територіальних громад у сфері природокористування стане можливим за рахунок підвищення рівня концентрації природно-ресурсних платежів у спеціальних фондах відповідних бюджетів. Доведено, що підвищення дієвості асигнувань з державного та місцевих бюджетів на реалізацію природоохоронних проектів відбудеться за умови одночасного залучення приватних інвестицій на основі реалізації угод публічно-приватного партнерства, що дасть можливість забезпечити поєднання публічних природоохоронних фінансів з фінансовими можливостями суб'єктів підприємницької діяльності.

The article reveals the essential characteristics of the formation of the financial and economic mechanism at different taxonomic levels as well as its main components (financial-credit and fiscal). It has been established that the formation of the financial and economic mechanism of nature management is characterized by a range of features and is accompanied by numerous institutional constraints that are connected with the dominance of the state form of ownership of natural and natural-economic assets, the misuse of natural resource payments accumulated in budgets of different levels, as well as leftover nature of financing of environmental projects by large business entities. Based on the analysis of the dynamics of the special use of natural resources rent receipts to the Consolidated Budget of Ukraine and expenditures on environmental protection from the state and local budgets, it has been revealed that there is a significant gap between the budgetary effect of economic use of natural resources potential and the amount of financing of capital investments and current expenditures on environmental activities at the expense of budgetary sources. It has been substantiated that raising the level of investment activities of the state, regions and territorial communities in the field of nature management can be achieved by increasing the level of concentration of natural resources payments in special funds of the respective budgets. It has been proven that increasing the efficiency of allotments for implementation of environmental protection projects from the state and local budgets will take place under the condition of simultaneous attraction of private investments on the basis of implementation of public-private partnership agreements, which will enable to combine public environmental finance with financial possibilities of business entities.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, природокористування, спеціальне використання природних ресурсів, державний бюджет, видатки, територіальна громада.

Key words: investment activities, nature management, special use of natural resources, state budget, expenditures, territorial community.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Фінансово-економічний механізм природокористування, який функціонує в Україні не забезпечує належного залучення фінансових ресурсів у переважну

більшість сегментів природно-ресурсного сектора національного господарства та не стимулює природокористувачів до максимально можливої економії природної сировини у господарському обороті. Найбільш проблемним є формування в структурі фінансово-економічного механізму природокористування інвестиційно-

го інструментарію, який забезпечував би поступове нарощення обсягів залучення фінансових ресурсів у природоохоронну та природоексплуатаційну діяльність. Як показує досвід попередніх років, нинішня конструкція фінансово-економічного механізму природокористування в основному зорієнтована на збільшення величини поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища, що не забезпечує належних обсягів інвестування проєктів оновлення, модернізації та реконструкції об'єктів природоохоронної інфраструктури. Отже, набуває актуальності проблема умонтування в існуючий фінансово-економічний механізм природокористування на різних таксономічних рівнях (держава, регіон, територіальна громада, підприємство) набору методів та інструментів стимулювання інвестиційної діяльності через використання внутрішніх джерел фінансування капітальних вкладень та залучення зовнішніх інвестицій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У переважній більшості наукових праць, присвячених формуванню компонентного складу фінансово-економічного механізму, особлива увага приділяється виокремленню основних структурних елементів, а саме фінансового та економічного, що дає можливість забезпечувати ув'язку конкретних економічних пріоритетів з джерелами та формами фінансового забезпечення їх реалізації.

Ну думку А. Корбутяк, фінансово-економічний механізм — це сукупність методів реалізації економічних, виробничих, майнових та інших інтересів шляхом фінансового впливу на соціально-економічний розвиток. Враховуючи те, що фінансово-економічний механізм дає уявлення про те, за допомогою чого можна здійснити фінансовий вплив, то у його складі доцільно виділяти фінансові інструменти, за допомогою яких реалізуються прийняті рішення та фінансові індикатори, що достовірно відображають стан суб'єкта фінансових відносин. Отже, його складовими є фінансове забезпечення, фінансове регулювання та система фінансових індикаторів і фінансових інструментів, які дають змогу оцінити цей вплив [2].

А. Полторак магістральним елементом фінансово-економічного механізму розглядає фінансовий механізм. На переконання вченого, фінансовий механізм є сукупністю форм та методів створення та використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення. З метою ефективного управління економікою фінансовий і економічний механізми доцільно реформувати в єдиний механізм, базисом ефективного функціонування якого є система важелів, інструментів, методів, форм, прийомів і важелів, забезпечуючих підсистем, які характеризують його функціонування та на основі яких відбувається вплив на економічний розвиток і процес регулювання визначеною сферою [3].

Фундаментальною ознакою фінансово-економічного механізму на всіх ієрархічних рівнях виступає наявність фінансових фондів, які формуються за допомогою комплексу інструментів та важелів і перерозподіляються, виходячи з наявних економічних потреб, а також інституціоналізованих форм їх перерозподілу.

Домінуючою тезою у більшості наукових праць, присвячених структуризації компонентного складу фінансово-економічного механізму, є виокремлення основних складових. Такими складовими виступають фінансово-кредитний та бюджетно-податковий механізми. Фінансово-кредитний механізм є невід'ємною складовою інтегрального фінансово-економічного механізму як на макро-, мезо-, так і на мікрорівні.

Фінансово-кредитний механізм розглядають теж як систему, оскільки він має всі основні її атрибути: призначення — досягнення поставленої перед ним економічної та фінансової мети; функції — забезпечення раціонального руху грошових потоків та формування

фінансового потенціалу; регулювання фінансових взаємовідносин у сфері фінансування, інвестування, страхування, оподаткування, формування та розподілу фінансових результатів; підтримка фінансової безпеки, фінансової адаптивності, ліквідності, платоспроможності, кредитоспроможності, інвестиційної привабливості; підтримки реалізації кращої з фінансових альтернатив; забезпечення здійснення контролю і моніторингу реалізації фінансової стратегії; потоки — фінансові та інформаційні між його окремими структурними елементами; структуру — співвідношення між окремими компонентами, а також локальними механізмами, в рамках яких здійснюється узгодження між спільною метою та завданнями цих елементів системи. Фінансово-кредитний механізм представляє собою відкриту економічну систему, яка, з одного боку, взаємодіє із зовнішнім економічним оточенням, а з іншого — має власну внутрішню структуру [4].

Водночас бюджетно-податковий механізм, який представлений певною сукупністю методів та інструментів бюджетно-податкового регулювання, теж є невід'ємною складовою фінансово-економічного механізму на загальнонаціональному та регіональному рівнях. В умовах поглиблення процесів децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування необхідною умовою підвищення дієвості фінансово-економічного механізму регулювання регіонального розвитку є подальша інституціоналізація інструментів бюджетно-податкового стимулювання розвитку регіонів та територіальних громад.

Бюджетно-податкове регулювання фінансового потенціалу територій полягає у системі фінансових методів, важелів та інструментів, якими користуються у своїй роботі державні та місцеві органи влади задля забезпечення економічного розвитку територій і держави загалом. Бюджетно-податковий механізм як складова частина фінансово-економічного механізму існує об'єктивно й являє собою сукупність соціально розроблених і законодавчо закріплених методів і важелів, мобілізації й використання фінансових ресурсів території. Але водночас при використанні бюджетно-податкового механізму, органи державної влади використовують не всі важелі та інструменти даної категорії [1].

Важливою складовою бюджетно-податкового регулювання в умовах децентралізації виступає бюджетно-податкове стимулювання розвитку територій. Під бюджетно-податковим стимулюванням розвитку регіонів В. Тарангул запропонувала розуміти діяльність держави з використання комплексу організаційних і фінансових заходів щодо забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів регіону для вирішення конкретних завдань соціально-економічного розвитку регіонів у рамках національної стратегії економічного розвитку на основі узгодження всіх інтересів регіонів та уряду країни за умови максимального ефективного використання економічного потенціалу регіонів [5].

Особливо ускладненим є формування фінансово-економічного механізму природокористування, що пояснюється домінуванням в окремих регіонах державної форми власності на значну кількість природних та природно-господарських активів, нерозвиненістю системи муніципального управління природокористуванням та надмірною звуженістю видів діяльності суб'єктів державного природно-господарського підприємництва, крім того фактично відсутній вплив місцевих громад на використання природних невідтворювальних ресурсів як державними, так і приватними компаніями.

ЦІЛІ СТАТТІ

Метою статті є виявлення інституціональних передумов та обґрунтування перспективних напрямів активізації інвестиційної діяльності у природоохоронній сфері в контексті модернізації фінансово-економічного механізму природокористування на загальнонаціональному, регіональному та місцевому рівнях.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Важливість природних ресурсів для забезпечення сприятливих умов життєдіяльності населення та функціонування значної кількості галузей господарського комплексу визначає специфіку функціонування фінансово-економічного механізму природокористування. З огляду на це, значна частина природного багатства номінально перебуває у власності українського народу, що накладає певні обмеження в частині забезпечення диверсифікації форм та методів інвестиційного забезпечення реалізації природоохоронних проектів та відтворення природно-ресурсного потенціалу, а з іншої сторони, вплив населення на експлуатації цих ресурсів незначний.

За таких умов першочергового значення набуває встановлення належного взаємозв'язку між надходженням та використанням коштів фінансових фондів, які формуються за рахунок екологічних податків та природно-ресурсних платежів. Тим більше, що існує тісний взаємозв'язок між елементами бюджетної та податкової системи України, інструментами бюджетно-податкової політики та макроекономічним середовищем. На доходи та видатки бюджету впливає як низка складових бюджетно-податкового регулювання, зокрема рівень податкових ставок, податкова база, податкові пільги, адміністрування податків, структура та обсяг видатків, так і низка макроекономічних факторів, зокрема економічний стан, що вимірюється обсягом ВВП, а також структура економіки, що відображається в складових ВВП, а саме: споживання, інвестиції, експорт та імпорт; фонд оплати праці та фінансові результати діяльності підприємств та організацій [6].

Наявний фінансово-економічний механізм природокористування не забезпечує адекватного вимогам часу перерозподілу рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів, екологічного податку за забруднення навколишнього природного середовища та штрафних санкцій за порушення природоохоронного законодавства між загальним та спеціальним фондами бюджетів різного таксономічного рівня. Існують обмеження для державних природно-господарських підприємств щодо виходу на ринок цінних паперів та ринок банківських послуг, які результативність реалізації природоохоронних проектів ще більше прив'язують до видатків державного та місцевих бюджетів.

За умов наявності значного комплексу інституціональних обмежень стосовно володіння та користування природними та природно-господарськими активами підвищення дієвості функціонування фінансово-економічного механізму природокористування, в першу чергу, залежить від умонтування в його конструкцію методів та інструментів, які забезпечать формування відповідних фінансових фондів природоохоронного спрямування, що дасть можливість у середньостроковій перспективі на порядок збільшити інвестиційні вливання у відтворення природно-ресурсного потенціалу та охорону навколишнього природного середовища.

Результативність інвестиційного інструментарію в системі фінансово-економічного механізму природокористування значною мірою залежить від мобільності акумуляції природно-ресурсних платежів у відповідні фінансові фонди та їх спрямування на фінансування капітальних вкладень і поточних витрат природоохоронного напрямку. Прикметною особливістю фінансово-економічного механізму природокористування в Україні є те, що лівова частка природно-ресурсних платежів (рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів) надходить в загальні фонди бюджетів відповідного таксономічного рівня, що не забезпечує належної їх прив'язки до фінансування пріоритетних напрямів відтворення природно-ресурсного потенціалу та охорони навколишнього природного середовища.

За період 1999—2017 рр. у динаміці надходжень рентної плати за спеціальне використання природних ре-

сурсів до бюджетів всіх рівнів спостерігалася в цілому висхідна тенденція, що пов'язано як з кількісними факторами (інфляційно-девальваційними коливаннями), так і з розширенням бази стягнення природно-ресурсних платежів. Характерною рисою рентного регулювання природокористування була і є індексація нормативів плати за спеціальне використання природних ресурсів, що відповідним чином відобразилось на величині надходжень рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів до Зведеного бюджету України.

Якщо у 1999 році до Зведеного бюджету України надходило 1,5 млрд грн рентної плати, у 2008 р. — 9,3 млрд грн, у 2013 р. — 28,8 млрд грн, то у 2017 р. — 51,1 млрд грн (рис. 1). Значне зростання надходжень рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів в номінальному вираженні також вплинуло на збільшення надходжень даного платежу у порівнянних цінах (збільшення відбулося у 2,5 рази). Про посилення рентної спрямованості фіскального регулювання природокористування свідчить також те, що в останні роки підвищилася питома вага рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів в доходах Зведеного бюджету України.

Якщо у 1999—2012 роках вона коливалася в інтервалі 2,7—4,6%, то у 2013—2017 роках — 5,0—7,4%. Однак враховуючи те, що майже 100 % рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів надходило до загальних фондів державного та місцевих бюджетів, говорити про прив'язку бюджетного ефекту від господарського освоєння природно-ресурсного потенціалу та інвестиційним забезпеченням природоохоронних проектів за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів не приходиться. Квінтесенцією відсутності цільової інвестиційної спрямованості акумульованих в загальному фонді державного та місцевих бюджетів природно-ресурсних платежів є те, що має місце значний розрив між величиною рентної плати, яка надійшла до Зведеного бюджету України у зв'язку з господарським використанням природно-ресурсного потенціалу, та сумою видатків на охорону навколишнього природного середовища, зокрема у відтворення біорізноманіття, охорону атмосферного повітря, очищення зворотних вод, реабілітацію ґрунтів, підземних та поверхневих вод, профінансованих за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів.

Зокрема якщо у 2013 році у бюджеті всіх рівнів надійшло 28,8 млрд грн рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів, а сума видатків на охорону навколишнього природного середовища з державного та місцевого бюджетів становила відповідно 4,6 та 0,9 млрд грн. У 2017 р. сума рентної плати, яка надійшла до Зведеного бюджету України становила 51,1 млрд грн, водночас сума видатків на охорону навколишнього природного середовища з державного та місцевих бюджетів в цьому році складала відповідно 4,7 млрд грн та 2,6 млрд грн (рис. 2 та 3). Скорочення розриву між сумою надходжень природно-ресурсних платежів та сумою їх спрямування на відтворення природно-ресурсного потенціалу та охорону довкілля стане можливим за умови підвищення рівня їх концентрації у спеціальних фондах відповідних бюджетів.

Прикладом підвищення рівня цільового використання окремих видів рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів є створення Фонду розвитку водного господарства. За експертними оцінками та виходячи з передової іноземної практики, надзвичайно важливим є також створення Фонду розвитку лісового господарства, що дало б можливість забезпечити використання частини лісоресурсної ренти, яка акумулюється в бюджетах різного рівня, на потреби відновлення та охорони лісоресурсного потенціалу.

Загальні витрати на охорону навколишнього природного середовища охоплюють капітальні інвестиції та поточні витрати. За період з 1996—2017 років у цілому

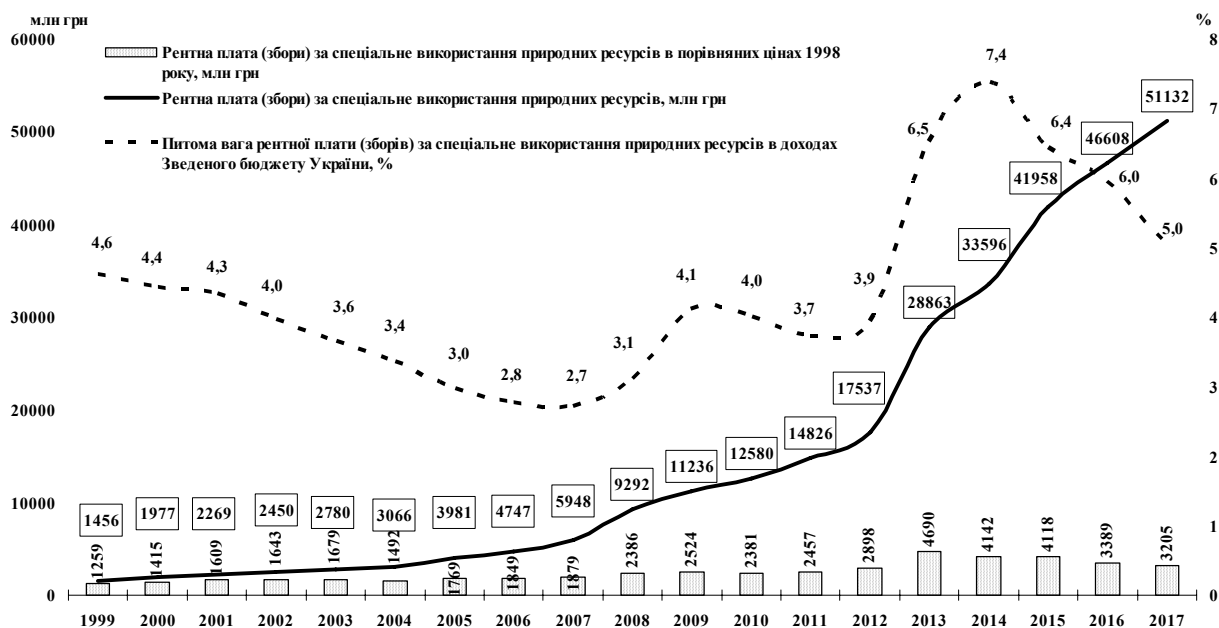

Рис. 1. Надходження рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів до Зведеного бюджету України

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України та Державної казначейської служби України.

спостерігається щорічне зростання загальних витрат на охорону навколишнього природного середовища в номінальному вираженні. Якщо у 1996 році цей показник становив 2,7 млрд грн, у 2004 — 5,9 млрд грн, у 2008 — 12,2 млрд грн, у 2013 — 20,4 млрд грн, то у 2017 — 31,5 млрд грн (рис. 4).

Незважаючи на те, що у 2016—2017 роках порівняно з початком часового інтервалу, який аналізується, сума загальних витрат на охорону навколишнього природного середовища за всіма джерелами фінансування збільшилася у 10 разів, досягти висхідного тренду в динаміці цього показника в порівнянних цінах 1996 року не вдалося. Тобто необхідних темпів зростання витрат на охорону навколишнього природного середовища не досягнуто, що пов'язано з обмеженістю бюджетних можливостей фінансувати проекти природоохоронного спрямування,

залишковим принципом фінансування екологічних потреб підприємницькими структурами, особливо тими, які входять у великі корпоративні утворення, відсутністю належного інституціонального підґрунтя для залучення іноземних "зелених" інвестицій та, по великому рахунку, не зацікавленістю органів місцевого самоврядування в таких витратах, оскільки рентні платежі в більшості є доходами державного бюджету.

При визначенні пріоритетів інвестиційної діяльності у природно-ресурсному секторі треба виходити з того, що капітальні інвестиції в охорону навколишнього природного середовища, незважаючи на номінальне зростання впродовж останніх років, займають незначну питому вагу в загальному обсязі капітальних інвестицій, профінансованих в Україні в цілому. Зокрема у 2001 році питома вага природоохоронних капітальних інвестицій

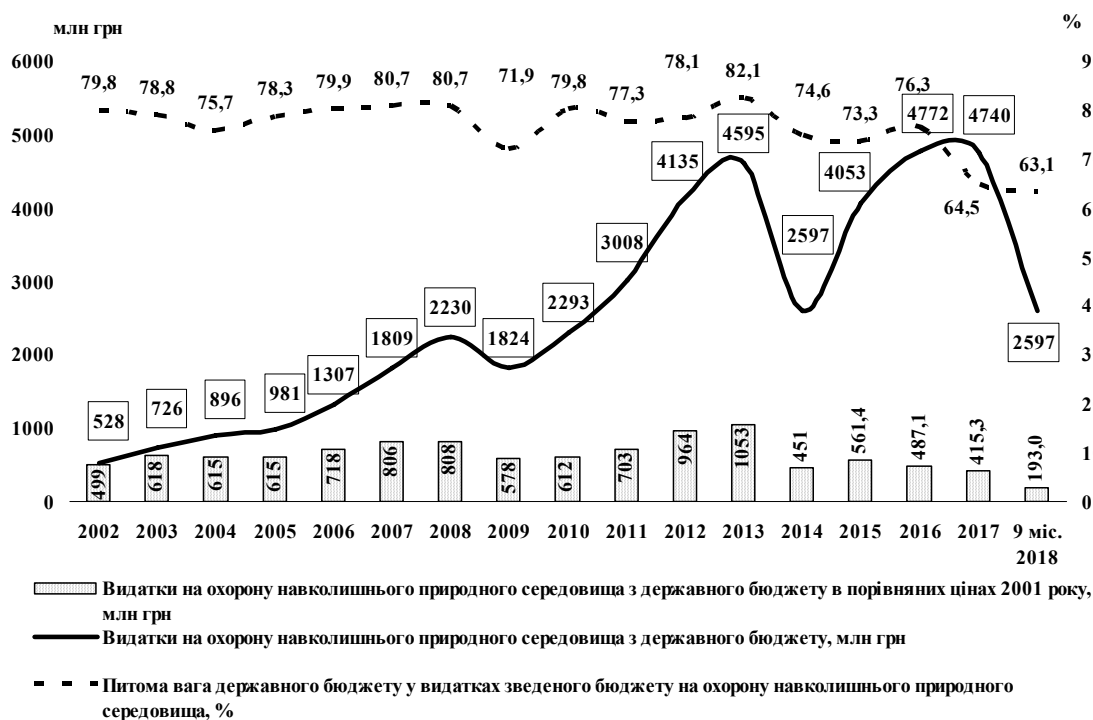

Рис. 2. Видатки на охорону навколишнього природного середовища з Державного бюджету України

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

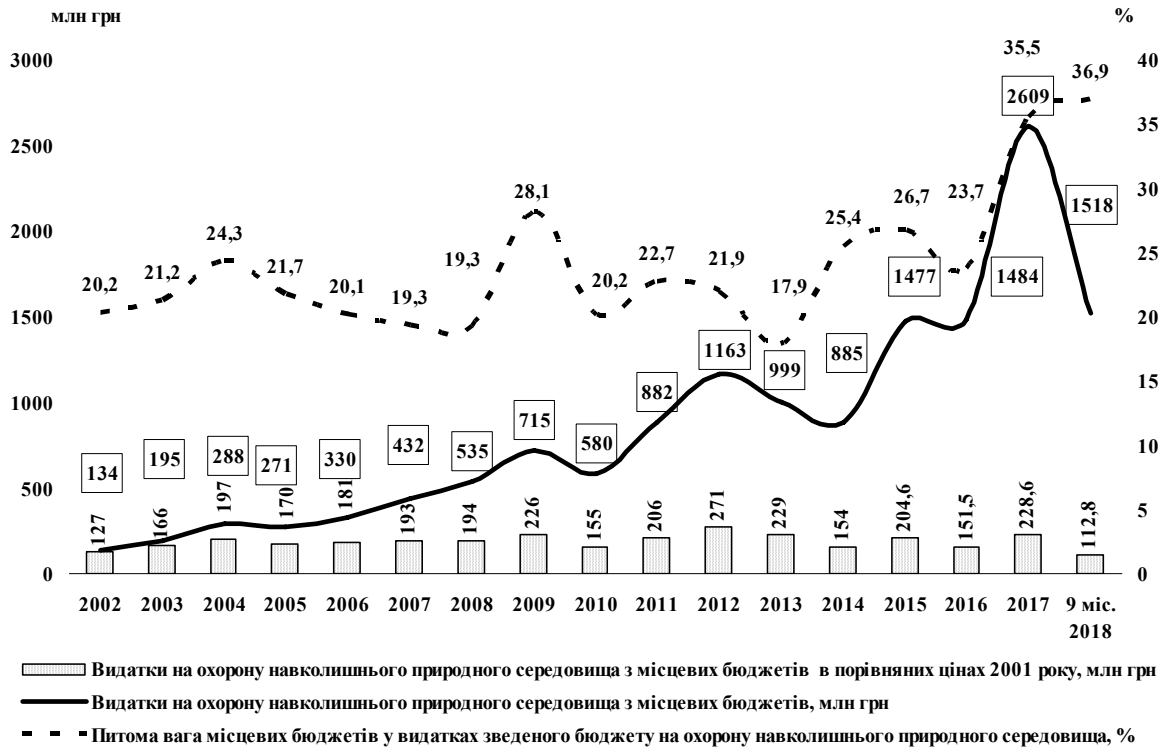

Рис. 3. Видатки на охорону навколишнього природного середовища з місцевих бюджетів у цілому по Україні

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

в загальному обсязі капітальних інвестицій становила 1,86%, у 2008 році — 1,6%, у 2013 році — 2,42%, у 2016 році — 3,73%. Якщо у 2001 році капітальні інвестиції в охорону навколишнього природного середовища склали 0,6 млрд грн, у 2008 році — 3,7 млрд грн, у 2013 році — 6 млрд грн, то у 2017 році — 11 млрд грн (рис. 5).

Нарощення капітальних інвестицій в охорону навколишнього природного середовища в останні роки пов'язано не з покращенням системних умов інвестування природоохоронних проектів, а з необхідністю упередження та локалізації аварій та катастроф, зокрема пов'язаних з поведінням з твердими побутовими відходами, нелегальним видобутком корисних копалин (пісок, бурштин).

Активізація інвестиційної діяльності у природоохоронній сфері має стати одним з основних пріори-

тетів модернізації фінансово-економічного механізму природокористування і тому потребує здійснення комплексу інституціональних заходів, які розширять спектр джерел, форм та методів фінансового забезпечення природоохоронних та природоексплуатаційних проектів.

У першу чергу, на законодавчому рівні має бути врегульоване питання стосовно створення спеціальних фондів по відтворенню окремих видів природних ресурсів, зокрема Фонду розвитку лісового господарства у складі державного та місцевого бюджетів. По-друге, доцільно розширити перелік сфер застосування угод публічно-приватного партнерства стосовно здійснення природоохоронної та природоексплуатаційної діяльності, щоб органи державного управління,

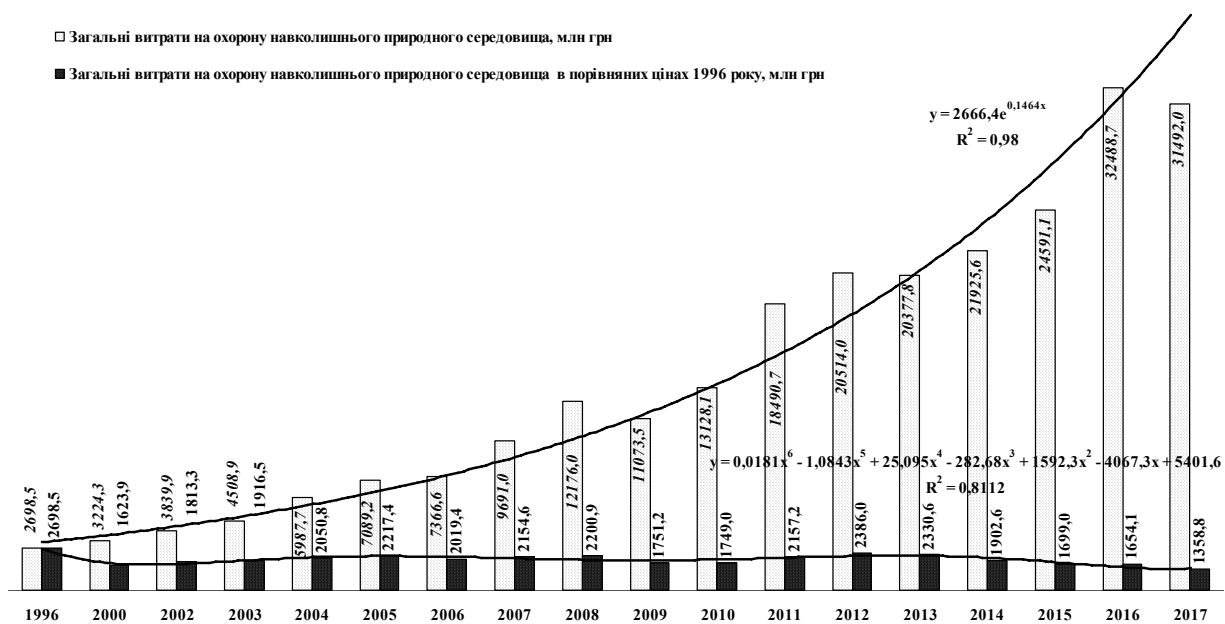

Рис. 4. Загальні витрати на охорону навколишнього природного середовища в цілому по Україні за всіма джерелами фінансування

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України та Державної казначейської служби України.

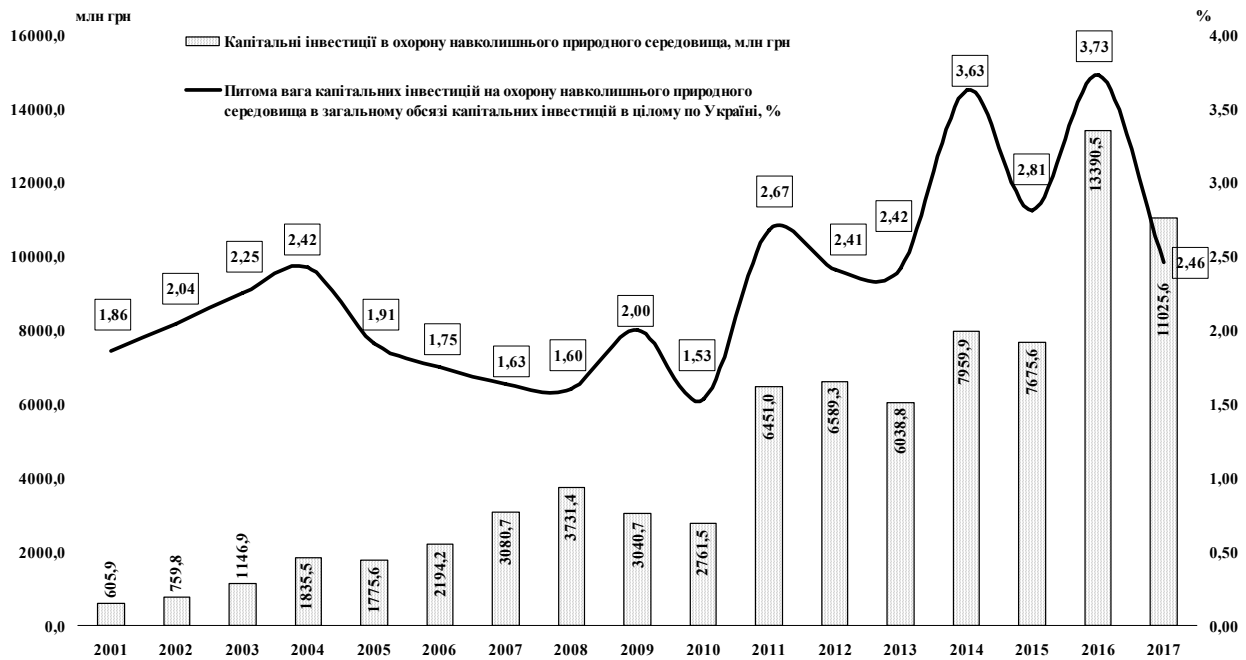

Рис. 5. Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища та їх питома вага в загальному обсязі профінансованих капітальних інвестицій в цілому по Україні

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

місцевого самоврядування, а також державні та комунальні підприємства могли вступати в партнерські відносини з суб'єктами підприємницької діяльності стосовно модернізації, реконструкції та технічного переоснащення об'єктів природоохоронної інфраструктури, залучаючи приватні інвестиції. По-третє, сформувати сучасне інституціональне підґрунтя здійснення муніципальних запозичень через емісію "зелених" облігацій під конкретні проекти природоохоронного спрямування (поводження з відходами, очищення зворотних вод, збереження біорізноманіття, виробництво біогазу).

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Фінансово-економічний механізм природокористування як на загальнонаціональному та регіональному рівнях, так і на рівні територіальних громад не зорієнтований на генерування інвестиційних потоків як за рахунок публічних фінансових ресурсів, так і за рахунок коштів підприємницьких структур та домогосподарств. З огляду на сказане у компонентний склад названого механізму мають бути умонтовані інституціональні форми, фіскальні та фінансово-кредитні регулятори, які будуть закладати необхідні стимули для публічного та корпоративного сектора, а також для сектора домогосподарств стосовно нарощення обсягів фінансування капітальних інвестицій та поточних витрат в модернізацію, реконструкцію та технічне переоснащення об'єктів природоохоронної інфраструктури. У найближчій перспективі позитивних зрушень стосовно поживлення інвестиційної діяльності у сфері природокористування можна досягти через законодавче оформлення спеціальних фондів відтворення та охорони природних ресурсів у структурі відповідних бюджетів, розширення переліку сфер застосування угод публічно-приватного партнерства та запровадження інституту муніципальних "зелених" облігацій.

Література:

1. Григоренко В.О. Теоретичні основи бюджетно-податкового регулювання процесу формування фінансового потенціалу території. Ефективна економіка, 2013. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1807>

2. Корбутяк А.Г. Передумови формування ефективного фінансово-економічного механізму підприємства в сучасних умовах. Scientific Journal "ScienceRise". — 2015. — № 5/3(10). — С. 53—57.

3. Полторак А.С. Фінансово-економічний механізм регулювання розвитку інтелектуального капіталу в Україні. Економіка та управління національним господарством. — 2016. — № 2. — С. 51—55.

4. Стецюк П.А. Фінансово-кредитний механізм аграрного розвитку. Економічні науки. Серія "Облік і фінанси". — 2014. — № 11 (41). — С. 357—348.

5. Тарангул В.І. Бюджетно-податковий механізм у системі фінансового стимулювання розвитку регіонів. Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). — 2012. — № 4 (59). — С. 74—81.

6. Ярема Б.П., Ситник Н.С. Бюджетно-податкова політика України та напрями її реалізації. Вісник Хмельницького національного університету. — 2016. — № 2. — С. 75—80.

References:

1. Hryhorenko, V.O. (2013), "Theoretical bases of fiscal regulation of the process of forming the financial potential of the territory", *Efektivna ekonomika*, vol. 2, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1807>

2. Korbutyak, A.H. (2015), "Prerequisites for the formation of an effective financial and economic mechanism of the enterprise under the modern conditions", *Scientific Journal "ScienceRise"*, vol. 5/3 (10), pp. 53—57.

3. Poltorak, A.S. (2016), "Financial and economic mechanism of regulation of intellectual capital development in Ukraine", *Ekonomika ta upravlinnya natsional'nym gospodarstvom*, vol. 2, pp. 51—55.

4. Stetsyuk, P.A. (2014), "Financial and credit mechanism of agrarian development", *Ekonomichni nauky, Seriya "Oblik i finansy"*, vol. 11 (41), pp. 357—348.

5. Taranhul, V.I. (2012), "Fiscal mechanism in the system of financial incentives for the development of regions", *Naukovyy visnyk Natsional'noho universytetu DPS Ukrainy (ekonomika, pravo)*, vol. 4 (59), pp. 74—81.

6. Yarema, B.P. and Sytnyk, N.S. (2016), "Fiscal policy of Ukraine and directions of its implementation", *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*, 2016, vol. 2, pp. 75—80.

Стаття надійшла до редакції 01.12.2018 р.